

Słowacka literatura współczesna w polskim horyzoncie odbioru w 2016 roku^{*}

Slovak Contemporary Literature in the Polish Horizon of Reception in the Year 2016

Marta Buczek

UNIVERSITY OF SILESIA
IN KATOWICE
marta.buczek@us.edu.pl

Data zgłoszenia: 26.09.2017 | Data akceptacji: 8.12.2017

ABSTRACT | The author of the article characterizes Slovak literature translated into Polish in 2016. She analyzes in detail several translations of Slovak prose: *Piata loď* by Monika Kompaníková (in the Polish version *Piąta łódź*), *Informácia* by Maroš Krajňák (*Informacja*) and *Zu* by Silvester Lavrík (*Zu*). Translations of Slovak prose into Polish are also discussed and interpreted by the author in anthologies *Portrety z bliska* and *Tu i teraz* including the prose of Radovan Brenkus, Ľudovít Petraško, Peter Karpinský, Martin Vlado and women writers from the associations *Aspekt* and *Femina*, among others Maria Bátorová, Jana Bodnárová, Etela Farkašová, Jana Juráňová, Helena Dvořáková, Rút Lichnerová, and Eva Maliti Fraňová. The author of the article is interested in reception of Slovak contemporary literature in the secondary (receiving) horizon.

KEYWORDS | Slovak literature in Polish translation, literary translation, Monika Kompaníková, Maroš Krajňák, Silvester Lavrík, Radovan Brenkus, Slovak writers of *Aspekt*, Association of Women Writers *Aspekt*, Club *Femina*

^{*} Do powstania artykułu przyczyniło się finansowanie ze strony Uniwersytetu Śląskiego.

Jednym z rysów znamienych dla tendencji rozwojowych współczesnej kultury jest wzmagająca się działalność przekładowa — podkreślała wiele lat temu Stefania Skwarczyńska¹. Współczesne procesy i przemiany kulturowe doprowadziły do zmiany sytuacji przekładu, który w polu rzeczywistości społecznej, kulturowej zmienił swój status, nabierając znaczenia, stając się wykładnikiem i narzędziem zbliżenia kultur, kształtowania się i umacniania kultury międzynarodowej². Potęgująca się współcześnie świadomość wagi przekładu dla rozwoju kultury, jego dynamizującej, pogłębiającej i twórczo poszerzającej kulturę roli, sprzyja pojawiającym się w sekundarnym horyzoncie odbioru przekładom, również literatury słowackiej. Badania nad ukazującymi się w Polsce przekładami literatury słowackiej, prowadzone przez ostatnie dziesięciolecie³, pokazują, że współcześnie wokół tekstów tych wytwarza się pewna wspólnota zainteresowania, heterogeniczna publiczność, grupa czytelników „laików”, nieprofesjonalistów, dla których przekłady słowackiej literatury stanowią pewną „strefę kontaktu”⁴ pomiędzy kulturą obcą a rodzimą, jak i obszar swoistej fascynacji. Zainteresowania łączące tę wspólnotę nie koncentrują się wyłącznie na tekście obcym, lecz znajdują odbicie również w rodzimych wartościach i przekonaniach. Tłumaczenia literatury słowackiej, najczęściej funkcjonujące równoległe z przekładami literatury czeskiej, stały się przestrzenią dla publiczności opierającej się nie na akademickim zainteresowaniu, jakie charakteryzuje czytelników znawców, w ujęciu teorii Pierre’a Bourdieu tzw. *lectores*, tj. profesjonalistów ze środowiska akademickiego, wykładowców reprezentujących uniwersytecki model dyscyplin humanistycznych, bazujących na logice funkcjonowania instytucji uniwersyteckiej⁵, lecz przede wszystkim na subiektywnym akcie percepcyjnym. Dla grupy „niewtajemniczonej” czytanie przekładu, subiektywny akt percepcyjny, wiąże się z zaspokajaniem potrzeb związanych z dążeniem do zmiany aktualnego stanu świadomości, z rozszerzeniem horyzontów, wiedzy i skali doznań oraz wzbogaceniem poglądów i wyobrażeń⁶. Lawrence Venuti

1 Por. S. Skwarczyńska, 2013: *Przekład i jego miejsce w literaturze i kulturze narodowej*. W: P. de Bończa Bukowski, M. Heydel, red.: *Polska myśl przekładoznawcza. Antologia*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 119.

2 Ibidem, s. 121.

3 Por. „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2009—2016, t. 1—7.

4 Por. L. Venuti, 2009: *Przekład, wspólnota, utopia*. M. Heydel, tłum. W: P. de Bończa Bukowski, M. Heydel, red.: *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 278.

5 Por. P. Bourdieu, 1998: *Teoria obiektów kulturowych*. W: R. Nycz, red.: *Odkrywanie modernizmu*. Kraków, Universitas, s. 261.

6 Por. R. Handke, 1984: *O czytaniu. Krótki zarys wiedzy o dziele literackim i jego lekturze*. Warszawa, WSiP, s. 5.

nazywa taką grupę wyrosłą wokół przekładu wspólnotą wyobrazeniową, podkreślając jej rolę w wywoływaniu efektu komercyjnego, kulturowego, również politycznego⁷. Wspólnota wyobrazeniowa, którą stanowią odbiorcy zafascynowani przekładami literatury słowackiej w Polsce, tworząca potencjalny rynek zbytu ma współcześnie istotny wpływ na translatorskie wybory polskich wydawców, m.in. publikujących literaturę piękną wrocławskiego wydawnictwa Książkowe Klimaty i rzeszowskiego Wydawnictwa Abilion oraz skoncentrowanej na literaturze popularnej poznańskiej oficyny Media Rodzina⁸.

Atrakcyjność obcego tekstu w ujęciu wspólnoty, również z perspektywy wydawcy, wiąże się z czasem jego powstania. Zarówno czytelników, jak i wydawców literatury słowackiej w Polsce interesują obecnie głównie utwory najnowsze, będące faktami współczesnej, „żywej” literatury. Wartość kulturowo-narodowa przekładanych publikacji opiera się więc nie tyle na ich zakorzenieniu w literackiej, historycznej i kulturowej tradycji (przeszłości), ile głównie na ich oddziaływaniu na współczesność oraz przyszłość kultury i literatury narodowej. Jeśli przyrzeć się wyborom literatury słowackiej w polskich przekładach w 2016 roku, zauważalny staje się także fakt, że zasadzają się one głównie na dziełach w rodzimym kręgu kulturowym uznanych, „konsekwentnych”, których miarą artystycznej wartości jest przynależność do kanonu literatury współczesnej. Osobny wyznacznik wartości dzieł stanowi również przyznanie lub przynajmniej nominowanie ich do prestiżowej w rodzimym kręgu nagrody literackiej (Anasoft litera, Nagroda Ivana Kraski, Nagroda Ministra Kultury SR, Nagroda Dominika Tatarki, Nagroda Jána Johanidesa, Nagroda Nadácie Tatra banky). Utwory te pozostają w ścisłej więzi z rodzimym kontekstem oraz innymi tekstami współczesności przetłumaczonymi na język polski.

Wśród wydanych w 2016 roku w Polsce przekładów na plan pierwszy wysuwa się proza cenionych w kręgu rodzimym współczesnych pisarzy słowackich, wielokrotnie nagradzanych lub nominowanych do prestiżowych nagród, w tym

7 Por. L. Venuti, 2009: *Przekład, wspólnota, utopia...*, s. 285.

8 Wydawnictwo Media Rodzina z Poznania obrało ścieżkę *stricte* komercyjną, koncentrując się na publikacjach literatury popularnej, głównie gatunku kryminalnego, od kilku lat z powodzeniem wydając bestsellerową serię kryminalną słowackiego pisarza Dominika Dána (*Czerwony kapitan*, 2014; *Noc ciemnych kłamstw*, 2014; *Zapisane na skórze*, 2015; *Czerwony kapitan* [audiobook CD] 2016; *Grzech nasz codzienny*, 2016), niezwykle popularnego w rodzimym horyzoncie odbioru. Popularność słowackiego autora w Polsce wzrosła dzięki ekranizacji powieści *Czerwony kapitan* w 2016 roku. Film w słowacko-czesko-polskiej kooperacji, w reżyserii Michała Kollára, wszedł na ekrany polskich kin 26 sierpnia 2016 roku. Główną rolę zagrał w nim polski aktor Maciej Sztur.

9 Por. P. Bourdieu, 2001: *Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego*. A. Zawadzki, tłum. Kraków, Universitas.

do tej najbardziej znaczącej — Anasoft litera¹⁰. Są to m.in. zamykająca „trylogię lemckowską” powieść *Informacja*¹¹ (w słowackiej wersji *Informácia*, 2013; finalista Anasoft litera 2014) Maroša Krajňaka; uznana w prymarnym horyzoncie odbioru za przykład prozy społecznie zaangażowanej *Piąta łódź* (*Piata lod'*, 2010; finalista Anasoft litera 2011) Moniki Kompaníkovej (obie opublikowane w wydawnictwie Książkowe Klimaty, w serii Słowackie Klimaty) oraz debiutancka powieść *Zu* (*Zu*, 2011; finalista Anasoft litera 2012) Silvestra Lavríka (wydanie Fundacji im. Tymoteusza Karpowicza). W zestawieniu tym na szczególną uwagę zasługuje powieść Moniki Kompaníkovej, przedstawicielki młodej generacji słowackich pisarzy (rocznik 1979), urodzonej w Povażskiej Bystrzycy, pisarki, dziennikarki, ilustratorki książek dla dzieci, absolwentki grafiki i malarstwa na bratysławskiej VŠVU (Vysoká škola výtvarných umení), która w polskim horyzoncie odbioru prezentuje się po raz pierwszy. M. Kompaníková, dwukrotna laureatka konkursu na najlepsze opowiadanie (Poviedka 2001, Poviedka 2003), laureatka Nagrody im. Ivana Kraski za debiut roku pt. *Miesto pre samotu* (2003), finalistka nagrody Anasoft litera 2007 za książkę *Biele miesta* (2006), jest postrzegana przez słowacką krytykę literacką jako jedna z najlepszych pisarek słowackiej literatury po 1989 roku¹². Zora Prušková, znana słowacka literaturoznawczyni, podkreśla wyjątkowość i niepowtarzalność poetyki M. Kompaníkovej:

Literárny svet Moniky Kompaníkovej má vlastné súradnice estetickej výnimčnosti a neopakovatelnosti. Autorka ním čitateľovi ponúka originalitu a mnohonásobnú inakosť. Okrem témy, ktorá sa výberovo sústreďuje na rodinu v jej neatraktívnych, ale o to detailnejšie sledovaných podobách, autorka predvádza hlavne inakosť svojho videnia sveta a od neho sa odvíjajúceho autorského idiolektu¹³.

10 Nagroda Anasoft litera przyznawana jest w Słowacji od 2006 roku przez obywatelskie Stowarzyszenie Arslitera, pod patronatem Ministerstwa Kultury Republiki Słowackiej, Urzędu Miasta Bratysławy, czasopism „SME”, „Knižná revue”, Radia Devín i Radia FM, Stowarzyszenia Wydawców oraz Księgarni Republiki Słowacji, księgarń Artforum, Panta Rhei, Martinus.

11 Wcześniejsze tomy trylogii Maroša Krajňaka ukazały się w wydawnictwie Książkowe Klimaty: *Entropia* (2015) i *Carpathia* (2015).

12 Por. M. Součková, 2009: *K poetike próz Moniky Kompaníkovej*. W: M. Součková: *P[r]ózy po roku 1989*. Bratislava, Ars Poetica, s. 327; Z. Prušková, 2010: *Na tejto lodi neodplávam*. „Romboid”, č. 8, s. 7.

13 „Świat literacki Moniki Kompaníkovej ma własne współrzędne estetycznej doskonałości i niepowtarzalności. Autorka oferuje czytelnikowi oryginalność i bogactwo różnorodności. Oprócz tematu, który wybiórczo, w sposób nieatrakcyjny i zarazem bardzo szczegółowy skupia się na rodzinie, autorkę charakteryzuje odmiennosć wizji świata oraz autorskiego idiolektu”. Z. Prušková, 2010: *Na tejto lodi...*, s. 7 (tłum. — M.B.).

Trzecia z kolei powieść pisarki *Piata loď* (2010)¹⁴, uznana za najlepszą słowacką książkę w 2011 roku (Anasoft litera 2012), niezwykle w Słowacji popularna¹⁵, przetłumaczona na języki niemiecki, serbski, bułgarski, czeski, chorwacki, białoruski, węgierski oraz egipski i hindi, podbija rynki wydawnicze na całym świecie. O popularności prozy M. Kompaníkovej świadczyć może fakt, że jako jedyna słowacka autorka znalazła się w redagowanym i przygotowanym przez Petera Karpinskiego angielskim wydaniu antologii słowackiej literatury pt. *The Dedalus Book of Slovak Literature*, opublikowanej przez brytyjskie wydawnictwo Dedalus Limited w 2015 roku. W antologii zamieszczono opowiadanie *Utek* w przekładzie Janet Livingstone¹⁶, która podjęła się również tłumaczenia na język angielski powieści *Piata loď*¹⁷. Proza M. Kompaníkovej, wraz z twórczością Vladimíra Balli, Alty Vášovej, Dušana Mitany, Pavla Vilikovskiego, Petera Macsovszkiego, Pavla Rankova, Michala Hvoreckiego, Viťo Staviarskiego, Marka Vadasa, Veroniki Šikulovej, Ivany Dobrakovovej, Jany Beňovej, Uršuli Kovalyk, weszła również w skład najnowszej antologii współczesnej prozy słowackiej pt. *Into the Spotlight. New Writting from Slovakia*, wydanej przez amerykańskie wydawnictwo Slavica Publishers i brytyjskie Parthian Books¹⁸. W Polsce powieść, w przekładzie świetnej tłumaczki Izabeli Zajęc¹⁹, również nie przeszła bez echa, została m.in. zgłoszona

14 Powieść *Piata loď* jest trzecią książką autorki — po zbiorze opowiadań *Miesto pre samotu* (2003) oraz powieści *Biele miesta* (2006).

15 Na podstawie powieści powstał pełnometrażowy film *Piata loď* w reżyserii Ivety Grófovej (Słowacja, Czechy, 2017), który zdobył nagrodę Kryształowego Niedźwiedzia na 67. Festiwalu Filmowym Berlinale (2017) za najlepszy film sekcji Generation Kplus. Książka M. Kompaníkovej stała się także kanwą dla adaptacji teatralnej, krótkiego filmu animowanego, scenariuszy studentów VŠMU (Vysoká škola múzických umení) w Bratysławie i FAMU (Filmová a televizní fakulta Akademie múzických umění) w Pradze, dwóch monodramów: Slávy Daubnerovej (*Piata loď*, Teatr P:A:T, Bratysława, 2011) i Rosy Pokornej (*Piata loď*, 2012), przedstawienia teatralnego Teatru Slúchadlo z Nitry.

16 Por. P. Karpinský, ed., 2015: *The Dedalus Book of Slovak Literature (Dedalus Anthologies)*. J. Livingstone, M. Mullek, transl. Cambs, Dedalus Limited.

17 Por. M. Kompaníková: *Boat Number Five*. J. Livingstone, transl. [Niepublikowane].

18 Por. M. Mullek, J. Sherwood, ed., 2017: *Into the Spotlight. New Writting from Slovakia*. J. Sherwood, P. Sherwood, M. Mullek, transl. Bloomington, Indiana, Cardigan, Wales, Slavica Publishers, Parthian Books.

19 Izabela Zajęc, absolwentka słowacytyki na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, tłumaczka i krytyk literacki. Teksty krytyczne publikowała w znanych czasopismach słowackich („Romboid”, „RAK”). Na język polski przetłumaczyła m.in. powieść Danieľi Kapitáňovej (*Samka Tale księga o cmentarzu*, 2015. M. Waligórski, współtłum. Sejny, Pogranicze); Ivany Dobrakovovej (*Bellevue*, 2013. Wrocław, Książkowe Klimaty); Viťo Staviarskiego (*Kiwader i inne opowieści*, 2011. M. Waligórski, współtłum. Wrocław, Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe); twórczość Matúša Bartko, Petera Macsovszkiego, Danieľi Rusnokovej dla czasopisma „Tekstualia” (2007, nr 1—2); Viťo Staviarskiego („Tekstualia” 2009, nr 2), Maroša Hečki („Tekstualia” 2009, nr 3); Jany Bodnárovej, Ivany Dobrakovovej, Eteli Farkašovej, Michala Habaja,

do kolejnej edycji konkursu Nagrody Literackiej Europy Środkowo-Wschodniej „Angelus” 2017. Liczne recenzje w prasie i Internecie²⁰ podkreślają uniwersalną wartość powieści słowackiej autorki, łączącej realizm z magią, w subiektywny sposób przedstawiającej świat widziany oczami przedwcześnie dojrzewającego, pozbawionego domu, czułości i troski dziecka. M. Kompaniková sugestywnie ukazuje współczesny świat ludzkiej samotności, rodzinnych konfliktów, braku komunikacji, traktując samotność jako fenomen współczesności²¹, fatum, przeznaczenie²², ale również wybór egzystencji. Trudne relacje międzyludzkie, kryzys bliskości, deficyt miłości i troski, motywy, na które zwracają uwagę słowackie literaturoznawczynie Ivana Taranenková²³ i Marta Součková²⁴, a także odrzucenie, brak akceptacji, wykorzystanie ufności dziecka, ponadczasowe i przekraczające granice problemy współczesnego świata przyciągnęły uwagę polskich odbiorców. Proza M. Kompanikovej w ujęciu polskich recenzentów to:

Ivana Kadlečíka, Máriusa Kopcsaya, Dušana Mitany, Stanislava Rakúsa („Tekstualia” 2009, nr 4); Michala Habaja, Daniela Heviera, Ivana Mojíka („Tekstualia” 2010, nr 4); Danieli Kapitáňovej („Tekstualia” 2012, nr 2); Eugena Gindla, Kolomana Kocúra, Zuzany Mojžišovej, Petera Repky, Viťo Staviarskiego dla czasopisma „Studium” (2006, nr 6; 2007, nr 1).

- 20 Por. P. Czapczyk, 2017: *Skradzione dzieciństwo*. „Nowe Książki”, nr 4, s. 30—32; J. Czechowicz, 2016: *Bez miłości*. W: *Krytycznym okiem*, [online]. Blog krytycznoliteracki Jarosława Czechowicza. Dostępne w Internecie: <http://krytycznymokiem.blogspot.com/2016/10/piata-odz-monika-kompanikova.html> [data dostępu: 28.08.2017]; B. Igielska, [online]: „*Piąta łódź*” Moniki Kompanikovej: *Prawda, która boli*. Dostępne w Internecie: <http://kulturaonline.pl/piata,lodz,moniki,kompanikovej,prawda,ktora,boli,recenzja,ksiazki,tytul,artykul,28102.html> [data dostępu: 10.08.2017]; *Zbudować łódź i oswoić demony*, 2017, [online]. Dostępne w Internecie: <http://nie spodziewadki.pl/2017/02/27/zbudowac-swiat-i-oswoic-demony-monika-kompanikova-piata-lodz/#more-1616> [data dostępu: 10.08.2017]; L. Stachura, 2017, [online]: *Rzeka niepamięci (Monika Kompaniková: „Piąta łódź”)*. Dostępne w Internecie: <http://artpapier.com/index.php?page=artykul&wydanie=316&artykul=5892> [data dostępu: 10.08.2017]; *Monika Kompaniková: Piąta łódź*, 2017, [online]. Dostępne w Internecie: <http://kozmo.blox.pl/2017/02/Monika-Kompanikova-Piata-lodz-Ksiazkowe-Klimaty.html> [data dostępu: 10.08.2017]; *Piąta łódź Moniki Kompaniková*, 2017, [online]. Dostępne w Internecie: <http://dodziela.com.pl/2017/01/11/piata-lodz-monika-kompanikova/> [data dostępu: 10.08.2017]; *Monika Kompaniková: Piąta łódź*, [online]. Dostępne w Internecie: <http://zabookowane.pl/literatura-z-daleka-i-bliska/literatura-slowacka/monika-kompanikova-piata-lodz-recenzja/> [data dostępu: 10.08.2017].
- 21 Por. M. Součková, 2009: *K poetike próz Moniky Kompanikovej...*, s. 339.
- 22 Por. P. Karpinský, 2011: *Monika Kompaniková. W: päť x päť. Antológia súčasnej slovenskej prózy*. Bratislava, Literárne informačné centrum, s. 137.
- 23 Por. I. Taranenková, 2007: *Zjavný pôvab neokázalosti*. „Knihy a spoločnosť”, roč. 4, č. 3, s. 15; I. Taranenková, 2010: *Kniha týždňa: Krehko o krutostiach*. „Pravda”, 4.10. Dostępne w Internecie: <https://kultura.pravda.sk/kniha/clanok/39437-kniha-tyzdna-krehko-o-krutostiach/> [data dostępu: 28.08.2017].
- 24 Por. M. Součková, 2009: *K poetike próz Moniky Kompanikovej...*

mała, ale straszna codzienność, małe i wielkie tragedie, które nastoletnia narratorka przedstawia w granicach swojego języka: błaho i trywialnie. Sny, przewidzenia i fizyczne doznania zacierają się, trudno rozpoznać, co jest odpowiedzią na co. Druga narracja — już dorosłej kobiety — ma przypieczętować ciężar dziecięcych doświadczeń, jednak przez moralizatorski ton staje się zbędną i naiwną klamrą. To, co Słowaczce udaje się jednak znakomicie, to utrzymany w całej powieści stan podduszenia: klimat dusznego mieszkania głównej bohaterki ujęto w krótkie zdania, wypowiedane niemalże na bezdechu. To niezwykle i przejmujące²⁵.

Ujmuje historia zbudowana z krótkich wspomnień sennych, wrażeń, myśli następujących po sobie nie zawsze chronologicznie, z których wysnuwa się dramatyczna, ale też poetycka, pełna metafor i symboli opowieść. Zwraca uwagę umiejętność pisania o okrucieństwie współczesnego świata w sposób delikatny, intuicyjny, z wyczuciem. Wychwytyjąc liryczny detal, autorka podkreśla sensualną atmosferę tekstu, często oscylującego na granicy między snem a rzeczywistością, wytwarza poetycki obraz kontrastujący z okrutną rzeczywistością. Na uwagę zasługuje również język, który w pełnej wyczucia translatorycznej interpretacji tłumaczki Izabeli Zajac odkrywa zmysłowy nastrój i duszny klimat powieści.

Drugą, równie interesującą i wartą przeczytania propozycją, jest wydana przez wydawnictwo Książkowe Klimaty (w serii Słowackie Klimaty) powieść *Informacja* Maroša Krajňaka, który powraca w trzeciej odsłonie sugestywnej „trylogii łemkowskiej”, ponownie odkrywając przed sekundarnym odbiorcą rzeczywistość świata Łemków, wchodząc w sferę magicznych historii i tajemnic z przeszłości tej grupy etnicznej, eksplorując przestrzeń ich „ojczyzny” mieszczącej się na terenach słowackiej Preszowszczyzny, ukraińskiego Zakarpacia, polskiej Łemkowszczyzny i Rusi Karpackiej. Po sukcesie *Carpathii* (2015) i *Entropii* (2015)²⁶ polski odbiorca otrzymuje kolejną porcję sugestywnej

25 J. Szklarczyk, 2016: *Szukając własnej łodzi*. „Polityka.pl”, 26.10. Dostępne w Internecie: <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kultura/ksiazki/1680820,1,recenzja-ksiazki-monica-kompankov-piata-lodz.read> [data dostępu: 10.08.2017].

26 Miarę sukcesu w Polsce wyznaczają nie tylko liczne recenzje (por. m.in. *Ziemia zablizniona szkieletami i ciszą — „Carpahia” Maroš Krajňak*, 2015, [online]. Blog: *Lite rackie skarby świata całego*. Dostępne w Internecie: <http://literackie-skarby.blogspot.com/2015/07/ziemia-zablizniona-szkieletemi-i-cisza.html> [data dostępu: 28.08.2017]; *Poza granicami. Entropia Maroš Krajňak*, 2015, [online]. Dostępne w Internecie: <http://okiemwielkiejsiostry.blogspot.com/2015/10/entropia-maros-krajnak-recenzja.html> [data dostępu: 28.08.2017]; *Oniryiczna Entropia. Maroš Krajňak*, 2015, [online]. Dostępne w Internecie: <http://news.o.pl/2015/08/03/entropia-maros-krajnak-ksiazkowe-klimaty/#/> [data dostępu: 28.08.2017]), lecz także dyskusje podczas spotkań literackich, m.in. w trakcie Miesiąca Spotkań Autorskich (2015), organizowanych przez Mediatekę — Miejską Bibliotekę Publiczną we Wrocławiu oraz Bibliotekę w Koszycach

prozy słowackiego pisarza w pełnym wycucia przekładzie Weroniki Gogoli²⁷. M. Krajńak w nominowanej w Słowacji do nagrody Anasoft litera 2014 powieści pt. *Informacja* powraca do osławianej przez siebie w poprzednich tomach przestrzeni — krainy zawieszonyj na granicy między dwoma cywilizacjami: wschodem i zachodem. Tym razem autor sięga jeszcze głębiej do historii Łemków, kreując fikcyjną, mityczną krainę, tzw. Floryńską Monarchię, umiejscowioną na pograniczu Słowacji, Polski i Ukrainy, luźno nawiązując do nieudanej próby stworzenia przez halickich Rusinów z terenów Polski (z miejscowości Florynka) własnej autonomii, tzw. Republiki Floryńskiej²⁸. M. Krajńaka, jak sam podkreśla, zainteresowała historia²⁹, na podstawie której stworzył fikcyjną autonomię — utopię. Swoisty, nadrealny świat pogranicza na styku kultur, przedstawiony w różnych perspektywach czasowych (czas historyczny, czas magiczny, imaginatywny, czas snu) i przestrzennych (realna i fikcyjna toponimia), z wykorzystaniem poetyki snu i marzenia, nasycony mglistą atmosferą i surrealistyczną nieprzewidywalnością, przyciągnął uwagę polskich odbiorców porównujących prozę M. Krajńaka z prozą Brunona Schulza³⁰. Zainteresowanie wzbudza dojrzałość i artystycznie wartościowe spojrzenie na historyczne i współczesne problemy wieloetnicznego wschodnio-karpackiego pogranicza z punktu widzenia wykształconego i wrażliwego obserwatora, znawcy, przewodnika po zanikającym świecie. M. Krajńak, wychwytyjąc *genius loci* krainy karpackich Rusinów, prezentuje spojrzenie bliskie polskim autorom, m.in. Andrzejowi Stasiukowi czy Mirosławowi Nahaczowi³¹, co także wpływa na pozytywne wartościowanie tej prozy w sekundarnym horyzoncie odbioru. Eseistyczny styl, refleksyjność i medytacyjność, powtarzające się motywy podróży, nieustającej

(Knižnica pre mládež mesta Košice) i Větrné mlýny z Czech czy na 2. Festiwalu im. Zygmunta Haupta w Gorlicach (2016), zainicjowanym przez Andrzeja Stasiuka, cyklicznie organizowanym przez Wydawnictwo Czarne i Instytut Słowacki w Warszawie.

27 Weronika Gogola, absolwentka ukrainoznawstwa na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, tłumaczka z języka ukraińskiego i słowackiego. Oprócz powieści Maroša Krajńaka (*Carpathia*, 2015. Wrocław, Książkowe Klimaty) przetłumaczyła również prozę Jána Púčka pt. *Przez ucho igielne (sploty)* (2017. Wrocław, Książkowe Klimaty). W 2017 roku zadebiutowała powieścią pt. *Po trochu* (2017. Wrocław, Książkowe Klimaty).

28 Por. M. Łącki, 2016, [online]: *Nowości i zapowiedzi wydawnictwa Książkowe Klimaty*. Miasto i ludzie.pl. Dostępne w Internecie: <http://miastoiludzie.pl/2016/08/29/nowosci-i-zapowiedzi-wydawnictwa-ksiazkowe-klimaty/> [data dostępu: 28.08.2017].

29 Por. M. Krajńak, 2014: *Magický jazyk má ešte opodstatnenie*. „Sme”, dodatek „Magazín o knihách” 26.08.

30 Por. D. Fijał, 2016: *Entropia — Maroš Krajńak*. Dostępne w Internecie: <http://dofi.com.pl/entropia-maros-krajnak/> [data dostępu: 28.08.2017].

31 Na bliskie powiązania prozy Maroša Krajńaka z polskimi pisarzami zwraca uwagę słowacki literaturoznawca Radoslav Passia. Por. R. Passia, 2012: *Problémy a kontexty jedného debutu*. „Romboid”, roč. 47, č. 5—6, s. 120—123.

wędrowni w ciągłym poszukiwaniu przeszłości w teraźniejszości, fascynacja granicą i wieloetnicznością krainy — w tym wszystkim jest M. Krajňak bliski A. Stasiukowi³². W ujęciu polskich czytelników zaskakuje również poetycki język, synestezyjna obrazowość, metaforyczność, asocjacyjność. M. Krajňak charakteryzując swoją prozę jako „magiczny impresjonizm”, podkreśla znaczenie języka w budowaniu intensywności obrazu, wizualności³³. Istotna w jego ujęciu staje się zatem forma, także rytm frazy w doskonały sposób oddany przez polską tłumaczkę i pisarkę Weronikę Gogolę.

Osobną pozycję w propozycji przekładów słowackiej literatury w roku 2016 stanowi proza współczesnego pisarza, poety, reżysera teatralnego i radiowego, dramaturga i scenarzysty Silvestra Lavríka, który prezentuje się w polskiej odsłonie powieścią o minimalistycznym tytule *Zu* (*Zu*, 2011), w tłumaczeniu Jacka Bieruta. Wydania debiutanckiej powieści S. Lavríka, która znalazła się w dziesiątce laureatów słowackiej nagrody Anasoft litera 2012³⁴, podjęła się Fundacja im. Tymoteusza Karpowicza, dla której *Zu* jest trzecią — po *ende/koniec* Elfriede Jelinek i *Peryferii* Pabla Garcíi Casado — książką obcojęzycznego autora³⁵. *Zu* to pierwsze przetłumaczone na język polski dzieło Słowaka³⁶, odkrywające współczesną Słowację lat 90. XX wieku, jej historię, oczami niewidomej pianistki Zu oraz jej przyrodniej siostry Pejo, które są bohaterkami i przewodniczkami po powieściowym świecie. *Zu* to jednocześnie

32 Por. ibidem.

33 Por. M. Krajňak, 2013: *Fascinuje ma záhadnosť*. „Knižná revue”, č. 11.

34 W Polsce książka została zgłoszona do Górnośląskiej Nagrody Literackiej „Juliusz” 2016 oraz do kolejnej edycji Nagrody Literackiej Europy Środkowo-Wschodniej „Angelus” 2017.

35 Por. S. Lavřík: *Zu*, 2016, [online]. Dostępne w Internecie: <http://fundacja-karpowicz.org/silvester-lavrik-zu/> [data dostępu: 28.08.2017].

36 Silvester Lavřík (rocznik 1964), absolwent Wyższej Szkoły Sztuk Scenicznych w Bratysławie, reżyser teatralny i filmowy, reżyser słuchowisk radiowych, scenarzysta, pisarz, jest autorem m.in. zbiorów opowiadań *Allegro Barbaro* (2002), *Villa Lola* (2004), *Zlo-deji* (2005), *Perokresba* (2006), *Miniromány* (2009), powieści *Naivné modlitby* (2013), *Nedelné šachy s Tisom* (2016), licznych dramatów m.in. *Katarína* (1996), *Posledný letný deň* (1998), *Uschni, láska moja* (1998), *Alžběta Báthoryová* (1999), *Edgar sweden psem* (1999), *Svety za dedinou* (1999), *Sota* (2001), *Valašské remazúry* (2001), *Žltá, žltá lalia* (2003), sztuk radiowych (*Sota*, 2005), książek dla dzieci pod pseudonimem Hana Náglik (*Ester a Albatros*), literatury faktu (*Slovensko v lete — záznam letného putovania s Mikulášom Dzurindom*, 2004). Jego dramaty z powodzeniem publikowano i wystawiano w Słowacji, Czechach, Polsce, Serbii, Francji, na Węgrzech, w USA, Niemczech, Finlandii. Jest laureatem Literackiej Nagrody Fund, Anasoft litery, finalistą konkursu Povedka 1998 za prozę *Kytica pre sudcu* (1998); otrzymał Nagrodę Ministra Kultury Republiki Słowackiej za sztukę *Zátišie s matkou* (1996) oraz adaptację tekstu *Hájniová žena* (1999); nagrodę Dosky 2001 za przekład i reżyserię sztuki D. Harrowera: *Nože v sliepkach* (2001).

kryminał, romans, powieść polityczna i obyczajowa, a także saga rodzinna, przede wszystkim jednak to dynamiczna i poruszająca opowieść o wykluczeniu, wyobcowaniu ze współczesnego świata. Autor z kolei identyfikuje swoją powieść jako prozę o strachu, kolaboracji, przymusowej współpracy, bezwzględności³⁷. Zu i jej adoptowana romska siostra Pejo, przedstawicielki konserwatywnego świata przeszłości i jego sztywnych zasad, oraz Alte, reprezentant współczesności, kapitalizmu, bezwzględnego świata deweloperów, tworzą w prozie S. Lavríka niejednoznaczne charaktery. Zwraca uwagę sposób prowadzenia narracji, o autorze pisze się, że jest jej mistrzem. Słowacki pisarz, również reżyser teatralny i dramaturg, z powodzeniem wykorzystuje w swojej prozie techniki narracyjne zapożyczone ze sztuki filmowej, teatralnej czy sztuk plastycznych. Operując silnym kontrastem, światłocieniem, kolorem, buduje swoisty świat, duszną atmosferę, bliską filmom *noir*³⁸. Żywy język i styl prozy, opierający się na wielu rejestrach (język literacki, potoczny), nasycony dowcipem, oferujący szybkie tempo narracji, przyciąga uwagę czytelnika. Sposób pisania wynika z pochodzenia autora³⁹, który — jak sam przyznaje — lubi prosty, wręcz gnomiczny język, charakteryzujący mieszkańców wsi, dlatego bohaterowie jego książki wyrażają swoje uczucia, opinie półzdaniami⁴⁰.

Wybory te dopełniają publikacje przekładów poezji i prozy wydane w kontynuującym swoją linię wydawniczą rzeszowskim Wydawnictwie Abilion. Tym razem właścicielka wydawnictwa, redaktorka, tłumaczka, popularyzatorka literatury regionalnej oraz słowackiej — Marta Pelinko — przetłumaczyła i opublikowała kolejny już zbiór poezji Radovana Brenkusa pt. *Śnienie z bestią* (*Snívanie s netvorom*, 2015); antologię współczesnej prozy słowackiej pt. *Portrety z bliska*, w której znalazły się znane już polskiemu odbiorcy z wcześniejszych przekładów nazwiska, m.in. Radovana Brenkusa⁴¹, Ľudovíta

37 Por. E. Andrejčáková, 2012: *Potme počujeme lepšie, lebo sa bojíme*. Rozhovor so Silvestrom Lavríkom. „Sme”, 4.09. Dostępne w Internecie: <https://kultura.sme.sk/c/6521549/potme-pocujeme-lepsie-lebo-sa-bojime.html> [data dostępu: 29.08.2017].

38 Por. A. Debnárová, 2012: *Noir po slovensky*. „Knižná revue”, č. 12.

39 Autor urodził się w Spiskim Štiavniku (Spišský Štiavnik), w preszowskim kraju.

40 S. Lavrík na Miesiącu Spotkań Autorskich, prowadzenie i tłumaczenie Tomasz Grabiński. Wrocław 2017. Dostępne w Internecie: <https://www.biblioteka.wroc.pl/1438-drugi-tydzien-siodmej-polskiej-edycji-miesiaca-spotkan-autorskich> oraz <https://www.youtube.com/watch?v=x6c7Qfk3VGg> [data dostępu: 30.08.2017].

41 W edycji rzeszowskiego wydawnictwa, w tłumaczeniu Marty Pelinko ukazały się m.in.: R. Brenkus, 2013: *Powroty z piekła*. M. Pelinko, tłum. Rzeszów, Wydawnictwo Abilion; R. Brenkus, 2015: *Umowa z diabłem*. M. Pelinko, tłum. W: M. Pelinko, red.: *Slyhta 2015 (almanach literacki)*. Rzeszów, Warszawa, Wydawnictwo Abilion, Związek Literatur Polskich. Oddział; R. Brenkus, 2015: *Ani ciało obrócone przeciw prochu; Kiedy się wie, dlaczego musi być niebo; Nad nieznanym grobem; Poprawialnia słów; Bajka się zaczyna; W przedostatnim obrazie; Widać znane twarze obcych*. M. Pelinko,

Petraško⁴², jak również przedstawicielki literatury kobiecej z kręgu feministycznego stowarzyszenia Aspekt (1996) i klubu słowackich pisarek Femina (1992): Eteli Farkašovej⁴³, Jany Bodnárovej⁴⁴, Jany Juráňovej⁴⁵, Márii Bátorovej, Heleny Dvořákovéj, Rút Lichnerovej czy Evy Maliti Fraňovej, oraz nietłumaczonych do tej pory na język polski Petera Karpinskiego i Martina Vlado.

W antologii *Portrety z bliska* polski czytelnik znajdzie najnowszą, cenioną w kręgu literatury słowackiej współczesną prozę. Podstawę zbioru stanowią utwory najbardziej znaczących przedstawicielek literackiego dyskursu feministycznego w Słowacji, kształtujących kanon rodzimej literatury kobiecej po roku 1989. W wyborze M. Pelinko znalazły się więc m.in. fragmenty nominowanej w Słowacji do nagrody Anasoft litera, wspomnieniowej powieści „autofikcji”⁴⁶ Jany Bodnárovej pt. *Prawie niewidzialna* (*Takmer neviditeľná*, 2008; Anasoft litera 2009); nasycone psychologiczną i filozoficzną głębią tytułowe opowiadanie Eteli Farkašovej ze zbioru *Kawa z Bachem, herbata z Chopinem* (*Káva s Bachom, čaj so Chopinom*, 2010); przepełniona ironią, tragicomiczna, demaskująca współczesne mity i stereotypy proza Jany Juráňovej pt. *Twórca martwych celebrytów* (*Tvorca mŕtvych celebrit*) ze zbioru *Lásky nebeské* (2010, Anasoft litera 2011); humorystyczne i groteskowe tytułowe opowiadanie Evy Maliti

tłum. W: M. Pelinko, red.: *Zakamarki. I międzynarodowe warsztaty literackie*. Rzeszów, Wydawnictwo Abilion. Twórczość słowackiego pisarza była wielokrotnie publikowana również fragmentarycznie w czasopismach o zasięgu krajowym i regionalnym, m.in. w „Gazecie Kulturalnej” (2008, nr 3 [139]); w kwartalniku kulturalnym „Tygiel” (2014, r. 75, nr 2), w dodatku literackim „Wers” z Rzeszowa (2008, nr 3, 6; 2013, nr 7 [67]) i in.

- 42 Por. L. Petraško, 2015: *Strażnik jeziora*. Rzeszów, Wydawnictwo Abilion; L. Petraško, 2015: *Solny gród księżnej Izry*. M. Pelinko, tłum. W: M. Pelinko, red.: *Shyhta 2015 (almanach literacki)*...; E. Petraško, 2015: *Jak wychodził kum u kuma*. M. Pelinko, tłum. W: M. Pelinko, red.: *Zakamarki. I międzynarodowe warsztaty literackie*...
- 43 Por. E. Farkašová, 2014: *Fragmenty z nieczęstą tęsknotą za spójnością*. M. Pelinko, tłum. Rzeszów, Wydawnictwo Abilion; E. Farkašová, 2015: *...czasami przebudzi się w środku nocy*... M. Pelinko, tłum. W: M. Pelinko, red.: *Shyhta 2015 (almanach literacki)*...; E. Farkašová, 2015: *Cokolwiek wypowiesz; Gdzie została róża; Pytanie, w końcu ważne; Struktury aż boleśnie niezmiennie; Uciec; Zbyt wiele, zbyt szybko*. M. Pelinko, tłum. W: M. Pelinko, red.: *Zakamarki. I międzynarodowe warsztaty literackie*... oraz w czasopismach „Opcje” (2008, nr 1 [7]); „Tekstualia” (2009, nr 4 [19]).
- 44 Por. J. Bodnárová, 1998: *Błysk światła, błysk ciemności*. B. Maciejewska, tłum. Łódź, Biblioteka; J. Bodnárová, 2009: *Prawie niewidzialna*. I. Zając, tłum. „Tekstualia”, nr 4 (19).
- 45 Por. J. Juráňová, 2006/2007: *Klara*. A. Mikołajczyk, tłum. „Studium”, nr 6 (60)/nr 1 (61).
- 46 Jána Bodnárová charakteryzuje swoją powieść jako „fikcyjną autobiografię” o rzeczywistym, zatajonym i wymyślonym, o doświadczeniu, nie zawsze osobistym i intymnym. Por. J. Bodnárová, 2017: *Kto spomali, nájde zvláštne veci*. Rozhovor s Alexandrom Baloghom. „Sme”, 14.09. Dostępne w Internecie: <https://kultura.sme.sk/c/4924253/jana-bodnarova-who-spomali-najde-zvlastne-veci.html> [data dostępu: 5.09.2017].

Fraňovej ze zbioru *Pod jezdzieckim pomníkiem* (*Pod jazdeckou sochou*, 2011); fragment powieści Rút Lichnerovej o poszukiwaniu tożsamości i sensu istnienia pt. *Gościna* (*Hostina*, 2015; Anasoft litera 2016); a także proza równie cenionych w rodzimym kręgu odbioru Heleny Dvořákovéj (nominowana do Anasoft litera w 2007 roku za zbiór opowiadań *Plaché rozkoše*) i Márii Bátorovej (nominowana do Anasoft litera w 2011 roku za powieść *Stred*). Twórczość słowackich pisarek, charakteryzująca się imaginatywnością, ewokatywnością i intelektualną głębią, opiera się w przeważającej mierze na wewnętrznym doświadczeniu, przekazuje introwertyczne spojrzenie na rzeczywistość, teraźniejszość i przeszłość, w intymny, refleksyjny sposób opisuje świat, odkrywając kobiecą tożsamość, sensualność i świadomość (Jana Bodnárová, Etela Farkašová, Rút Lichnerová), deszyfrując współczesne mity oraz symbole, uzewnętrznia absurd, ironię, groteskę (Jana Juráňová, Eva Maliti Fraňová). M. Pelinko udaje się poprzez ten wybór pokazać różnorodność poetyk współczesnych słowackich pisarek. Antologię dopełniają zasadzające się na motywie poszukiwania sensu istnienia, świadomości przemijania i śmierci groteskowe, surrealistyczne wręcz opowiadania Radovana Brenkusa: *Znachorka*, *Światelka*, *Wybory*, *Fabryka produktów kultury*, *Jak pan Juchel wierzył w potęgę duchowych modeli*, *Legenda o końcu świata*, *Uwaga zły człowiek* ze zbioru *Powroty piekła* (*Návraty pekla*, 2005, wydanie polskie: *Powroty piekła*, 2013); sięgająca w przeszłość, wspomnieniowa proza Ľudovíta Petraški *Było jak nie będzie* (*Bolo ako nebude*) z powieści *Zaprzeszłe śniegi* (*Lanské snehy*, 2009); nasycone ironią, tragikomizmem, absurdem i nonsensem opowiadanie Petra Karpinskiego pt. *Opowiadanie* (*Poviedka*) ze zbioru *Nanieboniewzięcie* (*Nanebonevzatie*, 2009) oraz Martina Vlado *Kawiarnia* (*Kaviareň*), *Mistrz krótkiej prozy* (*Majster krátkej prózy*), *Wyż baryczny* (*Tlaková výš*) ze zbioru *Miejski pustelnik* (*Mestský pustovník*, 2009).

Jak pisze M. Pelinko, prezentując książkę polskim czytelnikom, na kanwie spraw codziennych autorzy utworów publikowanych w antologii wprowadzają sekundarnego odbiorcę w świat, w którym liczy się konkretny człowiek na konkretnym tle (Martin Vlado), dokonują retrospekcji jednostki (jak Mária Bátorová), czasami z rodzinną intymnością na tle historycznym (Ľudovít Petraško), a także w realiach środowiska, w którym przyszło żyć bohaterom ich prozy⁴⁷. Polski odbiorca, w ujęciu redaktorki i tłumaczki, dzięki prozie Jany Bodnárovej, Heleny Dvořákovéj czy Jany Juráňovej ma okazję poznać próby radzenia sobie z tajemnicą własnego ego i wypływającymi z podświadomości pragnieniami. Może być świadkiem analiz wartości społecznych, priorytetów i światopoglądu (np. w twórczości Radovana Brenkusa), jak i admiringowania niezwykłych ludzi,

47 Por. *Portrety z bliska* (antologia współczesnej słowackiej prozy), 2016. M. Pelinko, tłum. Rzeszów, Wydawnictwo Abilion, recenzja z okładki.

czasami wręcz za sprawą głębokiego uczucia rodzinnego (jak u Eteli Farkašovej); dzięki prozie Rút Lichnerovej czytelnik uzmysławia sobie zależności i konflikty między pokoleniami w zderzeniu z brutalną rzeczywistością. Teksty zamieszczone w antologii traktują o zawiłościach losów ludzkich i stosunku jednostki do rzeczywistości (m.in. w opowiadaniu Petra Karpinskiego) bądź wykorzystując humor (jak u Evy Maliti Fraňovej), wnoszą do literatury wielkie ludzkie dramaty, wewnętrzne sprzeczności oraz niewiarygodne sploty okoliczności na pełnej przeszkodzie do samorealizacji⁴⁸.

Antologia w redakcji i tłumaczeniu M. Pelinko tworzy spójną i komplementarną całość, poszerzającą w sekundarnym horyzoncie odbioru spektrum poznawcze współczesnej (XXI-wiecznej) literatury słowackiej oraz utrwalającą kanoniczną pozycję prezentowanych dzieł literackich. Kontakt z prozą słowacką, dzięki przedstawionym w antologii autorom, daje możliwość odkrycia nowych wartości literackich, zrozumienia i porównania literatury słowackiej oraz polskiej, a także, jak słusznie zauważa M. Pelinko, głębokiego przeżycia dla czytelnika, który sięgnie po *Portrety z bliska*⁴⁹.

Pokłosem organizowanych corocznie przez M. Pelinko międzynarodowych warsztatów literackich jest z kolei antologia pt. *Tu i teraz*, w której obok utworów pisarzy polskich zamieszczono również prozę i poezję Słowaków od lat związanych z rzeszowskim środowiskiem literackim: Radovana Brenkusa (m.in. z przetłumaczonego na polski zbioru *Snívanie s netvorom*) oraz Ludovíta Petraški (ze wspomnianej już powieści *Lanské snehy*). M. Pelinko konsekwentnie od początku powstania wydawnictwa (2011) realizuje założony cel — pomoc autorom regionalnym (z województwa podkarpackiego) oraz ze Słowacji przy wydawaniu tworzonych przez nich dzieł. Współpraca z doświadczonymi krytykami oraz dbałość o wartość literacką i merytoryczną owocują przekładami na wysokim poziomie artystycznym, „odbiegającymi od zalewającej księgarski rynek komercji”⁵⁰. Wydawnictwo wspomaga pisarzy, publikując ich twórczość w czasopiśmie literackich („Shyhta”, „Wers”), almanachach (*Shyhta 2015*) i antologiach (*Portrety z bliska (antologia współczesnej słowackiej prozy)*, 2016; *Tu i teraz*, 2016) oraz na stronach internetowych⁵¹. Szczególnie ścisłą współpracę tłumaczka i redaktorka prowadzi z pisarzem i redaktorem koszyckiego wydawnictwa Pectus Radovanem Brankusem, którego twórczość cyklicznie prezentuje we wszystkich wydawanych przez siebie książkach, almanachach,

48 Por. ibidem.

49 Ibidem.

50 Por. M. Pelinko, [online]: *O wydawnictwie*. Dostępne w Internecie: <https://abilion.eu/kalejdoskop/o-wydawnictwie.html> [data dostępu: 25.08.2017].

51 Por. strona internetowa Wydawnictwa Abilion: <https://abilion.eu/prezentacje.html> [data dostępu: 25.08.2017].

antologiach i czasopismach, utrwalając jego pozycję w sekundarnym horyzoncie odbioru.

Można powiedzieć, że działalność translatoryczną i redakcyjną M. Pelinko charakteryzuje etyczna polityka różnicy, o której pisał Lavrence Venuti⁵², uzewnętrzniająca silną motywację do tworzenia wspólnoty z obcą (słowacką) kulturą i literaturą, do rozumienia jej przedstawicieli i rozumowania ich kategoriami, do rewizji i przekształcenia własnych wartości i instytucji. Poszukiwanie wspólnoty świadczy o tym, że tłumacz chce rozwinąć lub uzupełnić jakiś aspekt własnej kultury, zaspokoić brak w swoim języku i literaturze, w kulturze, na którą tłumaczy. Tłumacz kierujący się motywacją etyczną, również polityczną, nie może nie dostrzegać, jak pisze L. Venuti, że proces przekładu nie przebiega na gruncie równości, skoro bodźcem dla niego jest ciekawość obcego, ale nieubłagane musi skłaniać się ku odbiorcy⁵³. M. Pelinko, świadoma, że przekłady nie tylko przekazują obcy tekst, ale wiążą się również z rozumieniem rodzimym, popierając lub podważając rodzime wartości, często zestawia twórczość rodzimą z przekładową, m.in. w antologii *Tu i teraz*. W działaniu jako redaktor i tłumacz interesuje ją przede wszystkim akceptowalność przekładu w ramach kultury docelowej, stąd intensywne działania integrujące środowiska rodzime i zagraniczne.

Przekłady dzieł takich twórców, jak: Maroš Krajňak, Monika Kompaníková, Silvester Lavrík, Jana Bodnárová, Etela Farkašová, Jana Juráňová, Radovan Brenkus, reprezentantów współczesnej i najnowszej literatury słowackiej, stają się gwarantem powodzenia w nawiązywaniu międzyliterackiego i międzykulturowego dialogu. Powiększają one mechanicznie zasób lektury dostępnej szerszym kręgom polskich odbiorców. Pełniąc funkcję mediacyjną i referującą, umożliwiają odbiorcom poznanie i zrozumienie obcej kultury i literatury, przyswojenie cudzego artystycznego doświadczenia, nowej tematyki, sposobów wyrażania, poszerzają horyzonty, rozbudzają ciekawość, przyciągają, weryfikują ich sądy o sobie, o innych, o świecie. „Wartość kulturowa przekładu zawsze jest związana z jego zdolnością do współuczestnictwa w rozwiązywaniu problemów literatury przyjmującej” — podkreśla Peeter Torop⁵⁴. I chociaż współcześnie polskie przekłady literatury słowackiej nie mają większego znaczenia dla rozwoju literatury polskiej, rozszerzają świadomość czytelników polskich o inną literaturę słowiańską, wpływają na ich zainteresowania literaturą słowacką, często pozytywnie konfrontowaną z przekładami literatury rodzimej. Zatem można na zakończenie stwierdzić, że wzbogacając postrzeganie, myślenie, prze-

52 Por. L. Venuti, 2009: *Przekład, wspólnota, utopia...*, s. 268.

53 Ibidem.

54 Por. P. Torop, 2008: *Przekład całkowity*. W: P. Ricoeur, P. Torop: *O tłumaczeniu*. T. Swoboda, S. Ulaszek, tłum. E. Balcerzan, wstęp. Gdańsk, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 108.

żywanie i doznawanie w kulturze i literaturze przyjmującej, stanowią powolny, ale jednak kolejny etap procesu asymilacji, stopniowego stawania się dla niej „swoim”.

Literatura

- Andrejčáková E., 2012: *Potme počujeme lepšie, lebo sa bojíme*. Rozhovor so Silvestrom Lavríkom. „Sme”, 4.09.
- Bodnárová J., 2017: *Kto spomalí, nájde zvláštne veci*. Rozhovor s Alexandrom Baloghom. „Sme”, 14.09.
- Bourdieu P., 1998: *Teoria obiektów kulturowych*. W: R. Nycz, red.: *Odkrywanie modernizmu*. Kraków, Universitas.
- Czapczyk P., 2017: *Skradzione dzieciństwo*. „Nowe Książki”, 4.
- Debnárová A., 2012: *Noir po slovensky*. „Knižná revue”, 12.
- Handke R., 1984: *O czytaniu. Krótki zarys wiedzy o dziele literackim i jego lekturze*. Warszawa, WSiP.
- Karpinský P., 2011: *Monika Kompaníková*. W: *pät x päť. Antológia súčasnej slovenskej prózy*. Bratislava, Literárne informačné centrum.
- Karpinský P., ed., 2015: *The Dedalus Book of Slovak Literature (Dedalus Anthologies)*. J. Livingstone, M. Mullek, transl. Cambs, Dedalus Limited.
- Krajňak M., 2013: *Fascinuje ma záhadnosť*. „Knižná revue”, 11.
- Krajňak M., 2014: *Magický jazyk má ešte opodstatnenie*. „Sme”, dodatek „Magazín o knihách”, 26.08.
- Mullek M., Sherwood J., ed., 2017: *Into the Spotlight. New Writting from Slovakia*. J. Sherwood, P. Sherwood, M. Mullek, transl. Bloomington, Indiana, Cardigan, Wales, Slavica Publishers, Parthian Books.
- Passia R., 2012: *Problémy a kontexty jedného debutu*. „Romboid”, 5—6.
- Prušková Z., 2010: *Na tejto lodi neodplávam*. „Romboid”, 8.
- Skwarczyńska S., 2013: *Przekład i jego miejsce w literaturze i kulturze narodowej*. W: P. de Bończa Bukowski, M. Heydel, red.: *Polska myśl przekładoznawcza. Antologia*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Součková M., 2009: *K poetike próz Moniky Kompaníkovej*. W: Součková M.: *P[r]ózy po roku 1989*. Bratislava, Ars Poetica.
- Taranenková I., 2007: *Zjvaný pôvab neokázalosti*. „Knihy a spoločnosť”, 3.
- Taranenková I., 2010: *Knihá týždňa: Krehko o krútościach*. „Pravda”, 4.10.
- Torop P., 2008: *Przekład całkowity*. W: P. Ricoeur, P. Torop: *O tłumaczeniu*. T. Swoboda, S. Ulaszek, tłum. E. Balcerzan, wstęp. Gdańsk, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

Venuti L., 2009: *Przekład, wspólnota, utopia*. M. Heydel, tłum. W: P. de Bończa Bukowski, M. Heydel, red. *Współczesne teorie przekładu. antologia*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Marta Buczek

Slovenská súčasná literatúra v poľskom prijímajúcom horizonte v 2016 roku

RESUMÉ | Autorka príspevku charakterizuje slovenskú literatúru preloženú do poľštiny v 2016 roku. Podrobne analyzuje preklady románov *Piata loď* Moniky Kompaníkovej (v poľskej verzii *Piąta łódź*), *Informácia* Maroša Krajňaka (v poľskom preklade *Informacja*) a *Zu* Silvestra Lavríka (v preklade *Zu*), a taktiež preklady vydavateľstva Abilion antológiej slovenskej literatúry *Portrety z bliska* a *Tu i teraz* v edičnej príprave Marty Pelinko, v ktorých sa nachádzajú texty Radovana Brenkusa, Ludovíta Petrašky, Petera Karpinského, Martina Vlodo a spisovateľiek združenia žien Aspekt a Klubu slovenských prozaičiek Femina, medzi inými Márie Bátorovej, Jany Bodnárovej, Etely Farkašovej, Jany Juráňovej, Heleny Dvořákovovej, Rút Lichnerovej, Evy Maliti Fraňovej. Autorku príspevku zaujíma prijatie slovenskej súčasnej literatúry v sekundárnom (prijímajúcom) horizonte.

KLÚČOVÉ SLOVA | Slovenská literatúra v poľských prekladoch, literárny preklad, Monika Kompaníková, Maroš Krajňak, Silvester Lavrík, Radovan Brenkus, združenie žien Aspekt, Klub slovenských prozaičiek Femina

Marta Buczek

Slovak Contemporary Literature in the Polish Horizon of Reception in the Year 2016

SUMMARY | The author of the paper characterizes Slovak literature translated into Polish in 2016. She analyzes in detail the translations of Slovak prose *Piata loď* by Monika Kompaníková (in the Polish version *Piąta łódź*), *Informácia* by Maroš Krajňak (*Informacja*) and *Zu* by Silvester Lavrík (*Zu*). She also interprets Polish translations of Slovak prose in anthologies *Portrety z bliska* and *Tu i teraz*, which include the prose of Radovan Brenkus, Ludovít Petraško, Peter Karpinský, Martin Vlodo and women writers from the associations Aspekt and Femina, among others, Mária Bátorová, Jana Bodnárová, Etela Farkašová, Jana Juráňová, Helena Dvořáková, Rút Lichnerová, Eva Maliti Fraňová. The author of the paper is interested in reception of Slovak contemporary literature in the secondary horizon.

KEYWORDS | Slovak Literature in Polish Translations, Literary Translation, Monika Kompaníková, Maroš Krajňak, Silvester Lavrík, Radovan Brenkus, Association of Women Writers Aspekt, Club Femina